

Zamonaviy hayotimizda naqqoshlik milliylik omili

Kamoliddin Faxriddin-o'g'li Dominjonov

Moxigul Xakimxo'ja-qizi Odilova

Namangan davlat pedagogika instituti

Annotatsiya: Mazkur maqolada naqqoshlik san'atining milliy o'zlikni ifodalovchi muhim madaniy hodisa sifatidagi o'rni ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Unda naqsh va ornamentlarning shakllanish jarayoni, ularning tarixiy ildizlari hamda xalqimizning ma'naviy dunyoqarashi, e'tiqodi va estetik tafakkuri bilan uzviy bog'liqligi yoritiladi. Shuningdek, ajdodlarimiz tomonidan yaratilgan me'moriy obidalar va amaliy san'at namunalari misolida naqqoshlik san'atining yuksak taraqqiyot bosqichlari asoslab beriladi. Maqolada naqshlarning ramziy ma'nolari, ranglar uyg'unligi va kompozitsion qonuniyatlari orqali milliy tafakkur hamda tarixiy xotiraning aks etishi ochib berilgan.

Kalit so'zlar: naqqoshlik san'ati, milliy naqsh, ornament, ranglar uyg'unligi, go'zallik, estetik tafakkur, islamiy naqsh, girih (grixli) naqsh, ramziylik, amaliy-bezak san'ati

The factor of national identity in traditional ornamentation in modern life

Kamoliddin Faxriddin-o'g'li Dominjonov

Moxigul Xakimxo'ja-qizi Odilova

Namangan State Pedagogical Institute

Abstract: This article provides a scientific and theoretical analysis of the role of traditional ornamentation (naqqoshlik) as an important cultural phenomenon expressing national identity in contemporary life. It examines the formation process of patterns and ornaments, their historical roots, and their close connection with the spiritual worldview, beliefs, and aesthetic thinking of our people. Furthermore, the high stages of development of ornamentation art are substantiated through examples of architectural monuments and applied decorative art created by our ancestors. The article also reveals how national thinking and historical memory are reflected through the symbolic meanings of ornaments, the harmony of colors, and compositional principles.

Keywords: ornamentation art, national patterns, ornament, color harmony, beauty, aesthetic thinking, islami pattern, girih (geometric) pattern, symbolism, applied decorative art

Naqqoshlik san'ati har bir xalqning milliy o'zligini, tarixiy xotirasini va estetik tafakkurini ifoda etuvchi muhim madaniy hodisa sifatida shakllangan. Insoniyat taraqqiyoti davomida bezak san'ati nafaqat tashqi ko'rinishni go'zallashtirish vositasi, balki ma'naviy-ramziy mazmunni yetkazuvchi til vazifasini ham bajargan. Shu ma'noda naqsh - bu oddiy bezak emas, balki xalqning dunyoqarashi, e'tiqodi, ijtimoiy hayoti, tabiiy muhiti va tarixiy tajribasini mujassamlashtirgan murakkab badiiy tizimdir. Naqqoshlik san'ati uzoq asrlar davomida sayqallanib, avloddan-avlodga o'tib, takomillashib borgan va har bir hududda o'ziga xos maktablar hamda uslublarni yuzaga keltirgan.

Naqsh tushunchasiga ilmiy nuqtai nazardan yondashilganda, u ritmik takrorlanuvchi, muayyan qonuniyat asosida tuzilgan shakllar tizimi sifatida talqin qilinadi. Ushbu shakllar geometrik, o'simliksimon (islamiy), hayvonot olamiga oid, ramziy yoki abstrakt bo'lishi mumkin. Har bir tur o'zining kompozitsion qonun-qoidalariga ega. Masalan, geometrik naqshlar aniq o'lcham, simmetriya, markazlashuv va ritm asosida quriladi. Islamiy naqshlar esa tabiiy o'sish, egri chiziqlar uyg'unligi va hayotiy harakatni ifodalaydi. Shu jihatdan naqsh san'ati matematika, falsafa va tabiatshunoslik bilan bevosita bog'liqdir. Ayniqsa, islomiy me'morchilikda geometrik naqshlar murakkab matematik hisob-kitoblar asosida yaratilgani ilmiy manbalarda qayd etilgan.

Yevropa hududlarida naqqoshlik san'ati asosan me'morchilik bezagi sifatida shakllangan. O'rta asr gotika soborlari, Uyg'onish davri saroylari va barokko uslubidagi inshootlarda naqshlar dekorativ element sifatida keng qo'llanilgan. U yerda naqsh ko'proq hajmiy shakllarni ta'kidlash, devor va shiftlarni boyitish, ustun va ravoqlarni bezash vazifasini bajargan. Masalan, Fransiya va Italiyadagi soborlarning vitrajlaridagi ornamentlar diniy mazmun bilan uyg'unlashgan holda ishlangan. Yevropa bezak san'atida realizm va naturalizm ustuvor bo'lganligi sababli, naqshlar ko'pincha aniq tasviriy shakllarga yaqinlashgan. Osiyo mamlakatlarida esa naqqoshlik san'ati ko'proq ramziy va falsafiy mazmun kasb etgan. Xitoy va Yaponiya madaniyatida qushlar, ajdarho, sakura gullari va boshqa tabiiy timsollar chuqur ma'no bilan bezatilgan. Bu yerda naqsh nafaqat bezak, balki kosmik uyg'unlik, tabiat va inson o'rtasidagi muvozanatni ifodalovchi vosita sifatida qaralgan. Arab dunyosida esa tirik mavjudotlarni tasvirlashga diniy cheklovlar sababli o'simliksimon va geometrik naqshlar rivojlangan. Arabeska deb ataluvchi murakkab islamiy naqshlar cheksizlik va ilohiylik ramzi sifatida talqin qilingan.

Temuriylar davrida naqqoshlik davlat siyosati darajasida qo'llab-quvvatlangan. Saroy va madrasalarda ishlagan ustalar maxsus maktablarda tahsil olgan, ustoz-shogird an'anasi asosida tajriba almashgan. Bu davrda miniatyura san'ati ham rivojlanib, kitob bezagi alohida e'tibor qozongan. Qo'lyozma Qur'onlar, tarixiy asarlar va adabiy devonlar nafis naqshlar bilan bezatilgan. Naqsh va xattotlik uyg'unligi Sharq badiiy tafakkurining noyob namunasi hisoblanadi. Naqqoshlik san'ati faqat me'morchilik bilan cheklanib qolmagan. U kashtachilik, zargarlik, kulolchilik, yog'och o'ymakorligi, misgarlik va to'qimachilikda ham keng qo'llanilgan. Ayniqsa, yog'och ustun va eshiklarni bezash an'anasi o'zbek xonadonlarida uzoq vaqt davom etgan. XX asr boshlarigacha uy shiftlarini qo'l bilan naqshlab bezatish keng tarqalgan edi. Bu jarayon murakkab kompozitsion hisob-kitob va yuqori mahorat talab qilgan. Har bir naqsh elementining joylashuvi umumiy uyg'unlikni buzmasligi lozim edi.

Bugungi kunda Samarqand va Buxoro kabi tarixiy shaharlarda naqqoshlik an'analari turizm rivoji bilan yanada qadrlanmoqda. Masalan, Sherdor madrasasi peshtoqidagi sher tasviri va murakkab ornamentlar xorijiy sayyohlarni hayratga soladi. Ushbu obidalar nafaqat tarixiy meros, balki iqtisodiy resurs sifatida ham ahamiyatlidir. Hunarmandchilik buyumlari - naqshinkor qutilar, laganlar, suvenirilar ichki va tashqi bozorda talabgir mahsulotga aylangan. Zamonaviy texnologiyalar rivoji bilan naqsh yaratish jarayoni ham o'zgarmoqda. Kompyuter grafikasi, lazer kesish va tayyor qoliplar yordamida naqshlarni tez va aniq tayyorlash mumkin. Biroq qo'l mehnati bilan yaratilgan asarlar o'zining ruhiy energiyasi va noyobligi bilan ajralib turadi. Shu bois, an'anaviy ustoz-shogird maktablarini saqlab qolish dolzarb masala hisoblanadi. Naqqoshlikning iqtisodiy ahamiyati ham tobora ortib bormoqda. Dizayn sanoatida milliy ornamentlardan foydalanish mahsulot qiymatini oshiradi. Interier dizayni, moda sanoati, grafika va reklama sohaslarida milliy naqsh elementlari brend identifikatsiyasi vositasi sifatida qo'llanilmoqda. Bu esa milliy madaniyatni global maydonga olib chiqishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Ta'lim tizimida naqqoshlik san'atini chuqur o'rgatish yosh avlodning milliy o'zligini anglashiga xizmat qiladi. Maktablarda naqqoshlik maktablari tarixi, ularning hududiy xususiyatlari va mashhur ustalari haqida kengroq ma'lumot berish zarur. O'quvchilarni Samarqand, Buxoro, Xiva kabi tarixiy shaharlarga ekskursiya qilish ularning estetik didini shakllantiradi va tarixiy merosga hurmat ruhini uyg'otadi. Muzey va me'moriy obidalarni bevosita ko'rish orqali o'quvchi nazariy bilimni amaliy tajriba bilan boyitadi.

Xulosa qilib aytganda, naqqoshlik san'ati – bu xalqning ma'naviy xotirasi, estetik tafakkuri va tarixiy tajribasini mujassamlashtirgan murakkab badiiy tizimdir. U me'morchilikdan tortib kundalik buyumlargacha bo'lgan ko'plab sohalarda namoyon bo'ladi. Globallashuv sharoitida milliy naqshlarni asrab-avaylash va ilmiy

asosda o'rganish, ularni zamonaviy dizayn bilan uyg'unlashtirish muhim vazifa hisoblanadi. Chunki naqshlarda xalqning orzu-umidlari, ezgu niyatlari va hayot falsafasi mujassam. Ularni chuqur o'rganish va targ'ib qilish kelajak avlodning milliy g'ururi va ijodiy tafakkurini mustahkamlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Komoldinov, S. J. O. G. L. (2026). Manzara chizish jarayonida rang xususiyatlaridan foydalanish usullari. *Science and Education*, 7(1), 1027-1033.
2. Jomoldin o'g'li, K. S. (Yil). Maqola nomi. *Science, Research and Development*,
3. Umarjon o'g'li, H. R. (2021). Technologies for Improving Composition and Drawing Skills Based on the Rules of Composition. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 9(12), 765-767.
4. Oripov, B. B. (2025, December). INCREASING THE SCIENTIFIC COMPONENT OF THE ART OF POTTERY IN STUDENTS. In *International Conference Platform* (No. 6, pp. 134-137).
5. Oripov, B. N. (2016). *Fine art and its teaching methods*. T.: Ilm-Ziya.
6. Oripov, B. N. (2013). *Tasviriy san'atni o'qitishning zamonaviy pedagogik texnologiyasi, didaktikasi va metodikasi.*. Ilm-ziyo" nashriyoti.
7. Орипов, Б. Н. (2009). *Тасвирий санъатни уқитишнинг замонавий педагогик технологияси, дидактикаси ва методикаси*. Н., «НамДУ», 2010Й, 446.
8. Oripov, B. (2005). *Fine Arts and Methods of Its Teaching*. Tashkent:" Ilm-Ziya.
9. Xasanboy O'g'li, B. A. O'quv jaryonida qalamchizgi va qoralamalarni bajarishda talabalarni kasbiy-pedagogik kompetensiyasini rivojlatnirish texnologiyasi. *Scientific bulletin of namsu-научный вестник намгу-namdu ilmiy Axborotnomasi-2023-yil_7-son*.
10. Xasanboy o'g'li, B. A. TALABALARNI KASBIY-PEDAGOGIK QOBILYATLARINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI. *Economy and Innovation* ISSN, 2545-0573.
11. ugli Boltaboev, A. K., & Khaydarova, M. K. (2026). DEVELOPMENT OF AESTHETIC THINKING OF SCHOOLCHILDREN THROUGH COMPUTER DESIGN. *European Review of Contemporary Arts and Humanities*, 2(1), 42-44.
12. Xasanboy o'g'li, B. A. UMUMTA'LIM MAKTABLARINING BOSHLANG 'ICH SINF O 'QUVCHILARINI TASVIRIY SAN'ATGA O 'RGATISHNING MAQSADI VA MAZMUNI.
13. Odilboyeva, U. Z. (2025, December). The scientific and pedagogical influence of teacher cognition theory on method selection in the educational process. *International Conference Platform*, 6, 152–157.

14. Odilboyeva, U. Z. Q. (2026). O 'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA TERMINLAR HOSIL BO 'LISHINING QIYOSIY TAHLILI. Mahalliy va xalqaro konferensiyalar platformasi, (1), 32-36.
15. O'G'Li, B. A. A. (2025). Rangtasvir mashg 'ulotlarini tashkil etishda kreativ va innovatsion yondashuvlarning didaktik ahamiyati. Science and Education, 6(12), 527-533.
16. O'G'Li, B. A. A., & G'Aybullayeva, T. O. Q. (2025). Portret san'atida kompozitsiya tushunchasi va uning badiiy ifodadagi ahamiyati. Science and Education, 6(12), 656-661.
17. O'G'Li, B. A. A., & Diyora, G. (2025). Natyurmort janri orqali madaniy merosni aks ettirish masalalari. Science and Education, 6(12), 650-655.
18. O'G'Li, B. A. A. (2025). Mustaqil ijodiy faoliyat tushunchasi va uning ta'lim jarayonidagi o 'rni (rangtasvir fani misolida). Science and Education, 6(12), 640-644.
19. O'G'Li, B. A. A., & Yoqubova, M. B. Q. (2025). Rangtasvirda manzara ishlash jarayonida qisqa muddatli etyudlardan foydalanishning pedagogik samaradorligi. Science and Education, 6(12), 662-667.
20. Nurmatova, M. S. Q. (2026). RANGTASVIR DARSLARIDA TALABALARNING MUSTAQIL IJODIY FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH USULLARI. Mahalliy va xalqaro konferensiyalar platformasi, (1), 7-10.
21. O'G'Li, B. A. A. (2025). Tasviriy san'at darslari orqali o 'quvchilarning estetik madaniyatini rivojlantirishning ilmiy asoslari. Science and Education, 6(11), 918-923.
22. Rakhimov, H. U. (2021). Article title. Asian Journal of Multidimensional Research, 10(8), xx-xx.
23. Rakhimov, H. R. (2021). Technologies for improving composition and drawing skills based on the rules of composition. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 9(12), 765-767.
24. Islomovich, S. F. QALAMTASVIR MASHG „ULOTLARIDA TALABALARNI KOMPOZISIYA OID BILIM VA MALAKALARINI RIVOJLANTIRISH.
25. Oktabrov, M. A. (2025, December). Ways to enhance students' artistic and aesthetic taste in fine arts lessons. Claritas Conference Platform, 3, 8-12.
26. Oktabrov, M. A. (2025). The emotional expression of artists through colors and the psychological effect of colors in artworks. European Review of Contemporary Arts and Humanities, 1(4), 30-34.
27. Oktabrov, M. A. (2025). Innovatsion yondashuv asosida bolalarni dekorativ rasm chizishga o'rgatishning didaktik ahamiyati. IMRAS, 8(6), 142-147.

28. Oktabrov, M. A. (2025). *Natyurmort tuzish va uni tasvirlash usullari*. Intellectual Education Technological Solutions and Innovative Digital Tools, 3(33), 75–80.
29. Oktyabrov, M. A. O. G. L. (2026). *Rangtasvir darslarida talabalarning mustaqil ijodiy faoliyatini rivojlantirishda master-klass metodining tutgan o‘rni*. Science and Education, 7(1), 999-1004.
30. Dominjonov, K. F. U. (2026, January). *TRADITIONAL UZBEK POTTERY ART AND ITS CONTEMPORARY INTERPRETATIONS*. In Claritas Conference Platform (No. 1, pp. 85-89).
31. Dominjonov, K. F. U. (2026, January). *THE EVOLUTION OF POTTERY ART AND THE HISTORICAL ORIGINS OF POTTERY*. In Claritas Conference Platform (No. 1, pp. 55-58).
32. ugli Dominjonov, K. F. (2026). *THE HARMONY OF FOLK APPLIED ART AND CONTEMPORARY ART IN POTTERY WORKS*. European Review of Contemporary Arts and Humanities, 2(1), 32-35.
33. Dominjonov, K. (2025). *O‘rta asr kulolchiligida sir tayyorlash texnologiyasi va uning zamonaviy ahamiyati*. Science and Education, 6(11), 1019-1023.
34. Faxriddin o‘g‘li, D. K. (2026). *O‘ZBEKISTON KULOCHILIGIDA TARIXIY SHAXSLAR TALQININING BADIY TAHLILI*. SHOKH LIBRARY, 1(1).
35. Dominjonov, K. F. U. (2026, January). *APPLICATION OF NEW TECHNOLOGIES IN IMPROVING THE QUALITY OF POTTERY PRODUCTS*. In International Conference Platform (No. 1, pp. 36-39).